

6. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 215 с.

7. Сайт посольства Федеративной республики Германия в Украине: режим доступа http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/de/03/AI_2011/rede_westerwelle_schewtschenko_universit_C3_A4t.html - Rede: "Deutschland und die Ukraine in einer Welt im Wandel"

8. Сайт посольства Федеративной республики Германия в Украине: режим доступа http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/03/AI_2011/rede_westerwelle_schewtschenko_uni.html - Виступ Федерального министра закордонних справ Німеччини Гідо Вестервелле перед студентами Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка.

Рассмотрены особенности воспроизведения концептуальных и семантико-прагматических параметров современных немецких политических речей в процессе перевода. Сделана попытка выявления механизмов исследования трудностей при переводе политических речей средствами украинского языка.

Политическая речь, концептуальные параметры, семантико-прагматические параметры, трудности перевода.

The article deals with problems of peculiarities of the conceptual and pragmatic semantic translation of modern German political speeches. The methodological basis of investigation is the functional approach. Different linguistic means are described in this article to order research their implication. In the article a comprehensive analysis of methods of translation of political speeches is presented. A special attention is paid to the analysis of transformations and determined their role in rendering. The author tries to define the difficulties in the process of rendering of the political speeches by Ukrainian linguistic means. Special attention is paid to the classification of the difficulties while rendering. Therefore it is difficult to translate the modern German political speeches into Ukrainian.

Political speech, conceptual parameters, semantic-pragmatic parameters, difficulties of translation.

УДК 811.11:81'25

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

**Л.С. Козуб, кандидат філологічних наук
О.Ю. Малишко, студентка магістратури**

Досліджено особливості перекладу англійської комп'ютерної термінології українською мовою. Особливу увагу звернено на такі способи

© Л.С. Козуб, О.Ю. Малишко, 2013

перекладу комп'ютерних термінів як: транскрипція, транслітерація, калькування та експлікація.

Термін, комп'ютерна термінологія, транскрипція, транслітерація, експлікація.

Із початком нового тисячоліття, розвиток технологій набув нових обертів. Унаслідок цього, в сучасному житті кожна людина хоча б іноді користується різними пристроями, які полегшують спілкування або ж виконання певної роботи та задоволення власних потреб. Активний процес технологічного розвитку спровокував появу багатьох термінів, які поширились та затвердились у мовах різних країн. Особливо це стосується персонального комп'ютера, внаслідок використання якого виникло безліч жаргонізмів та професіоналізмів, які продовжують поповнювати словниковий склад багатьох мов. Зважаючи на це, виникла необхідність тлумачення та роз'яснення таких нововведень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження перекладу різних типів текстів займалося багато вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: М. Бейкер, Л. Венуті, Т. Р. Кияк, В. Н. Комісаров, І. В. Корунець, В. В. Коптілов, О. І. Макаренко, М. О. Новікова, Б. Раффел, Г. Турі, А. В. Федоров, О. І. Чередниченко, І. Є. Шаргай і багато інших.

Мета дослідження – аналіз основних прийомів перекладу англійських комп'ютерних термінів українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Термін (від лат. *terminus* – межа, кордон) – слово або словосполучення, яке точно та однозначно визначає чітко окреслене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо та його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери [12, с. 968].

У визначеннях терміна найчастіше розкривається одна істотна ознака (наприклад, співвіднесеність з науковим поняттям, системність тощо). Виділяють три основні точки зору щодо функцій терміна: номінативну, дефінітивну, номінативну та дефінітивну [4, с. 78]. За твердженням В. В. Виноградова, слово виконує номінативну або дефінітивну функцію, тобто або є засобом чіткого позначення, і тоді воно – простий знак, або засобом логічного визначення, тоді воно – науковий термін [1, с. 12].

Подібну точку зору висловлює К. А. Левковська, зазначаючи, що серед повнозначних слів терміни є особливими словами щодо значення та вживання, оскільки вони поряд з номінативною функцією (функцією позначення тих чи інших понять), що виконується й іншими словами, виділяються ще й своєю дефінітивною функцією (функцією визначення відповідного поняття) [7, с. 197]. Цікаво відзначити, що лише у термінів можливе поєднання поняття і лексичного значення, незважаючи на існуючі між ними відмінності.

Особливості значення слова-терміна на відміну від інших слів більш детально досліджував Б. М. Головін, вказуючи на необхідність співвіднесення терміна не з окремим предметом, а з поняттям; потребу в дефінуванні слова-терміна; формування індивідуальних, властивих окремим

ученим понять; співвіднесення значення терміна зі значеннями інших термінів у межах відповідної термінологічної системи; співвіднесення терміна з певною професійною діяльністю тощо [2, с. 4-11].

Традиційно до терміна будь-якої галузі висувуються основні вимоги, серед яких: однозначність, точність, стислість, системність, емоційно-експресивна нейтральність, відсутність модальної та стилістичної функції, байдужість до контексту, конвенціональність, відсутність синонімів і омонімів у межах однієї терміносистеми тощо [6, с. 7].

Щодо зазначеної стилістичної функції терміна, то деякі науковці її заперечують повністю (Капанадзе Л. А., Лейчик В. М., Квітко І. С.), а інші (Котелова Н. З., Даниленко В. П.) допускають її обмежене вживання. Емоційно-експресивна нейтральність є ще однією невід'ємною властивістю будь-якого терміну. Емоційно-стилістичних якостей терміни набувають лише в «невласних умовах і контекстах їх вживання» [8, с. 138].

Традиційно термінологи вважають, що термін не має зв'язку з контекстом. Принцип незалежності терміна від контексту вказує на те, що термін завжди мав однакове значення для представників однієї професії, і його однозначне тлумачення забезпечувала система наукових понять, а не лексико-семантична система мови [9, с. 6].

Для науково-технічних, зокрема комп'ютерних текстів характерний особливий стиль, який суттєво відрізняється від стилю інших типів текстів, оскільки переклад комп'ютерної лексики викликає значні труднощі.

Серед лексичних труднощів науково-технічного перекладу В. І. Карабан виокремлює такі: 1) багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна); 2) особливості вживання загальнонародних слів в науково-технічних текстах; 3) правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики; 4) визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій; 5) переклад термінів-неологізмів, аббревіатур та скорочень; 6) такі «фальшиві друзі» перекладача, як псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми; 7) іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах [5, с. 12].

До граматичних відмінностей, на думку автора, належать особливості граматичної будови мови, форми і традиції письмового наукового мовлення. Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та безособові форми дієслова, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо [там само, с. 14].

Особлива складність перекладу науково-технічних текстів полягає у передачі іншомовних реалій за допомогою українських мовних засобів, а не лише в перекладі термінології. Необхідною складовою будь-якого науково-технічного перекладу є повне розуміння тексту оригіналу. Без проникнення у сутність того чи іншого наукового явища неможливий точний та правильний переклад науково-технічного тексту. Перекладач повинен мати глибокі знання у тій сфері науки та техніки, в якій він працює. Лише тоді

він зможе правильно застосовувати той чи інший технічний термін [10, с. 19].

Однак у спеціалізованих текстах часто присутній елемент новизни, що робить текст цікавим для читача. Проте він часто насичений новими термінами, які ще не зафіксовані у спеціалізованих джерелах. Зважаючи на це, переклад таких термінів повинен бути описовий, з детальним поясненням того чи іншого явища і з використанням вже ustalених в науці термінів.

Будь-який науковий текст має тенденцію до повторюваності термінів. Саме тому для передачі незнайомого поняття необхідно зіставити всі випадки його вживання у цьому тексті і лише після цього визначити його значення та сферу застосування, спираючись на довідкову літературу. Важливою є також можливість порівняння тексту оригіналу із безпосереднім перекладом.

Дослідники вважають, що основними шляхами перекладу науково-технічних текстів є транслітерація/транскрипція, калькування та експлікація (див., наприклад, [3, с. 55]).

Транслітерація та транскрипція при перекладі комп'ютерних термінів у чистому вигляді простежується рідко, зазвичай застосовується транскрипція зі збереженням елементів транслітерації: *hacker* (хакер), *interface* (інтерфейс), *computer* (комп'ютер). Серед прикладів транскрипції можна виділити: *cache* (кеш), *slash* (слеш), *BASIC* (Бейсік). Приклади транслітерації більш чисельні: *port* (порт), *adapter* (адаптер), *assembler* (асемблер), *cursor* (курсор), *supervisor* (супервайзер). Крім того, транслітерація й транскрипція збагачує не лише загальноновживану та спеціалізовану лексику, але й жаргонну: *upgrade* (апгрейд), *user* (юзер), *shareware* (шаровари – ресурс, доступний для сумісного використання) [13].

Необхідно зазначити, що переклад одиничних слів-термінів здійснюється за допомогою транслітерації й транскрипції. Для перекладу термінологічних словосполучень використовується калькування та експлікація.

Так, калькування зазвичай застосовується при перекладі термінологічних сполучень, що вже посіли місце в терміносистемах мови перекладу і є доступними для розуміння спеціалістів [6, с. 153]. Наприклад, *process-handling procedure* (процедура управління процесом); *peer view instances* (рівноправні екземпляри видимого елемента); *disk storage* (дисківа пам'ять); *current drive* (поточний дисковод); *image recognition* (розпізнання зображення) [11].

У випадку, коли до складу словосполучення входять терміни, що не ввійшли у вживання тієї чи іншої галузі і потребують тлумачення, використовується експлікація.

Експлікацією або описовим перекладом називають лексикограматичну трансформацію, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення цієї одиниці [6, с. 185]. За допомогою експлікації перекладаються багатоконпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад: *native mode* – режим роботи у власній системі команд; *processor-specific code* – програма, прив'язана до певного процесора; *non-mouse program* – програма, яка

не підтримує роботу з мишкою; *business application* – програма комерційних розрахунків; *nucleus* – ядро операційної системи [11].

Перевагою калькування перед експлікацією є те, що експлікація багатослівна, а у випадку калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу, отже, реалізується принцип економії мовних засобів. Іноді експлікація використовується разом із калькуванням, як, наприклад: *MS-DOS (MicroSoft Disk Operating System)* – дискова операційна система фірми *Microsoft*; *EISA (Extended Industry Standard Architecture)* – розширений промисловий стандарт (шинної) архітектури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження свідчать про те, що переклад англійських термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При перекладі англійської науково-технічної літератури українською мовою важливе значення має взаємодія терміна з контекстом, завдяки чому і виявляється значення слова. При перекладі комп'ютерних термінів зазвичай застосовуються такі прийоми як транслітерація/транскрипція, калькування та експлікація.

Лексичні одиниці англійської мови, так само, як і української, розвивають нові значення для позначення нових понять і об'єктів, що без сумніву потребує подальшого дослідження.

Список літератури

1. Виноградов. В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове): учеб. пособие для вузов / В. В. Виноградов; отв. ред. Г. А. Золотова. – [3-е изд., испр.] – М. : Высш. шк., 1986. – 640 с.
2. Головин Б. М. Термин и слово / Б. М. Головин // Термин и слово: межвузов. сб. – Горький : ГГУ, 1980. – С. 4–11.
3. Єнікєєва С. М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову / С. М. Єнікєєва // Вісник СумДУ. – 2001. – №5 (26). – С. 54–59.
4. Капанадзе Л. А. О понятиях «термин» и «терминология» / Л. А. Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка. – М. : Наука, 1965. – С. 77–80.
5. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – К. : TEMPUS, 1999. – 317 с.
6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
7. Левковская К. А. Теория слова, принципы ее построения и аспекты изучения лексического материала / К. А. Левковская. – М. : Высш. шк., 1962. – 296 с.
8. Моисеев А. И. О языковой природе термина / А. И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 138–140.
9. Толикина Е. Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е. Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 6–10, 60–62.
10. Sydoruk G. I. Translation Theory Foundations / G. I. Sydoruk. – К. : Кондор, 2009. – 282 с.

11. Англо-русский словарь по программированию и информатике / Под ред. А. Б. Борковского. – М. : Русский язык, 1987. – 336 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв та ін.] – 2-ге вид. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
13. Словарь по программированию. Английский, русский, немецкий, французский / А. Б. Борковский, Б. И. Зайчик, Л. И. Боровикова. – М. : Русский язык, 1991. – 286 с.

Исследованы особенности перевода компьютерной терминологии с английского на украинский язык. Особое внимание обращено на такие способы перевода компьютерных терминов как: транскрипция, транслитерация, калькирование и экспликация.

Термин, компьютерная терминология, транскрипция, транслитерация, экспликация.

The article deals with the study of different ways of translation of English computer terminology into Ukrainian. It focuses on the difficulties a translator may encounter while rendering specialized texts. The author analyzes the nature of terms (their function, peculiarities of meaning, necessity of their definition, requirements to new terms etc), gives the outlook of the main works devoted to the problem under investigation, outlines the prospects for further study of English computer terminology rendering into Ukrainian. Special attention is paid to such ways of translation of English computer terminology as: transcription, transliteration, explication, tracing. The research highlights the peculiarities of translation of separate words as well as word combinations.

Terms, computer terminology, transcription, transliteration, explication.

УДК 81'25

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОРИ ЯК ЗАСОБУ ВИРАЗНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

**А.М. Біліченко, кандидат педагогічних наук
А.Ю. Агапітова, асистент**

Досліджено місце художнього твору в перекладацькій справі сучасності, охарактеризовано художній текст у контексті труднощів, які трапляються у процесі його перекладу, зокрема розглянуто переклад метафори в художньому творі.

Художній текст, переклад метафори, контекст труднощів